

๑. บทนำ

ไทแดง (Red Tai) เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษาตระกูลไท สาขาตะวันตกเฉียงใต้ ไทแดงในเวียดนามอาศัยอยู่ในเขตจังหวัดแทงหัว (Thanh Hoa) และเหงอัน (Nghe An) ส่วนไทแดงในลาวอาศัยอยู่ในเขตหัวพัน เช่น ซ่าเหนือ ซ่าใต้ เชียงค้อ พูน โสย และหัวเมือง สำหรับไทแดงในเวียดนามนั้น นักวิชาการเวียดนามรุ่นหลังหลายคนมักกล่าวว่าไม่มีไทแดงอาศัยอยู่ในประเทศเวียดนาม แม้กระทั่งเมื่อมีการประชุมเกี่ยวกับการจัดระเบียบบริหารชนชาติส่วนน้อยในเวียดนาม เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๖ (ค.ศ. ๑๙๗๓) โดยมีนักวิชาการและตัวแทนชนชาติส่วนน้อยเข้าร่วมประชุมด้วย ที่ประชุมเสนอให้มีการกำหนดชื่ออย่างเป็นทางการของกลุ่มชาติพันธุ์ในเวียดนาม ซึ่งไม่ปรากฏชื่อไทแดงอยู่ในกลุ่มชนชาติส่วนน้อยของประเทศเวียดนาม คนไทในเวียดนามถูกแบ่งออกเป็น ๒ กลุ่มใหญ่โดยนักวิชาการเวียดนาม คือ

๑. กลุ่มไตหรือไต (Tay) ประกอบด้วย พวกไทโท (Tho) ซึ่งเรียกตนเองว่า “ผู้ไต” กระจายกันอยู่ในหลายจังหวัดทางภาคเหนือของเวียดนาม เช่น ฮายาง (Ha Giang) เตวียนกวาง (Tuyen Quang) เลากาย (Lao Cai) เกาบั้ง (Cao Bang) ลางเซิน (Lang Son) บักถาย (Bac Thai) และฮาบั๊ก (Ha Bac)

๒. กลุ่มไทหรือถาย (Thai) ประกอบด้วย คนไทที่อาศัยอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของเวียดนาม เช่น ในจังหวัดไลโจว (Lai Chau) เซินลา (son La) หัวบิง (Hoa Binh) แทงหัว (Thanh Hoa) เหงอัน (Nghe An) และเยินไบ (Yen Bai) เป็นต้น ซึ่งส่วนใหญ่คือพวกไทดำ ไทขาว และพวกคนไทกลุ่มอื่น ๆ ในแถบนี้ถือว่าเป็นสาขาย่อยของไทดำและไทขาว (สุมิตร ปิติพัฒน์ ๒๕๔๓ : ๔๔-๕๓)

เป็นที่น่าสังเกตว่า ชนกลุ่มน้อยบางกลุ่มแม้จะพูดภาษาตระกูลไทก็ถูกจำแนกออกเป็นกลุ่มย่อย ๆ ต่างหากอีก เช่น นุง (Nung) เกาลาน (Cao Lan) ลาว ลือ และปู้ย ฯลฯ (Dang Nghiem Van ๑๙๙๓ : ๓-๔) รวมทั้งการกำหนดชื่อกลุ่มชาติพันธุ์ส่วนน้อยในเวียดนามโดยไม่ปรากฏชื่อของไทแดงนี้อาจเป็นเหตุผลในทางการเมืองทั้งในระดับรัฐและระดับชนเผ่าเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้อง และเป็นการละเลยความสำคัญต่อชนชาติส่วนน้อยกลุ่มหนึ่งที่ยังดำรงอยู่ อีกทั้งข้อมูลในทางประวัติศาสตร์ที่เป็นหลักฐานทางเอกสาร ซึ่งถูกบันทึกขึ้นเมื่อกว่าร้อยปีมาแล้ว เช่น บันทึกของเจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี เมื่อครั้งดำรงตำแหน่งเป็นแม่ทัพไทยยกไปปราบฮ่อ เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๓๐ (ค.ศ. ๑๘๘๗) ได้กล่าวถึงไทแดงที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในเขตแดนระหว่างประเทศเวียดนามและลาว โดยระบุว่า “นอกจากพระราชอาณาเขตต์ (สยาม) นั้น มีพวกจีนฮ่อ พวกม้อยหรือผู้ไทยแดง ซึ่งตั้งอยู่ในระหว่างญวนและลาว มีอยู่หลายเขตต์ หลายตำบล กองทัพฝรั่งเศสก็ยังไม่เคยมาปราบปรามถึงไม” (สุรศักดิ์มนตรี ๒๕๐๔ : ๓๕๘) นอก

จากนี้ในระยะ ๖๐ ปีที่ผ่านมา โรแบร์ต (Robert, Romain) นักวิชาการชาวฝรั่งเศสได้ศึกษาไทแดงที่เมืองล่างแจ้ง (Lang Chanh) จังหวัดแทงหัว ประเทศเวียดนาม เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๔ (ค.ศ. ๑๙๔๑) ได้นิยามความหมายของชื่อไทแดง ว่า "ชื่อไทแดงถ้าจะใช้ให้เคร่งครัดก็คงหมายถึง กลุ่มคนไทที่อาศัยอยู่ที่เมืองแดง (เมืองเยียนเคื่อง หรือ Yen Khuong) ในเขตจังหวัดแทงหัว แต่ชื่อไทแดงอาจใช้ครอบคลุมถึงกลุ่มคนไทที่มีภาษา เครื่องแต่งกาย และพื้นฐานทางวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกัน และอาศัยอยู่ในอาณาบริเวณใกล้เคียงกัน เช่น คนไทในเมืองล่างแจ้ง กวนหัว งอคลิก และน่านสูง บริเวณที่ไทแดงอาศัยอยู่หนาแน่นคือ แถบหุบเขาสุ่มน้ำมาและสาขาในจังหวัดแทงหัว ประเทศเวียดนาม ติดต่อเข้าไปในแขวงหัวพันของลาว นอกจากนี้ไทแดงยังอาศัยอยู่ริมฝั่งแม่น้ำจู่และสาขาในจังหวัดเหงอัน ซึ่งอยู่ติดกับแทงหัว เช่น เมืองกุกโจว เตืองเยื่อง กอนกวง และเขตติดต่อกันในจังหวัดห่งบิ่ง" (Robert, Romain. อ้างจาก สุมิตร ปิติพัฒน์ ๒๕๔๓ : ๔๖) สำหรับ Dang Nghiem Van และคณะ (๑๙๙๓ : ๑๑๖) ผู้เขียนหนังสือชนชาติส่วนน้อยในเวียดนาม (Ethnic Minorities in Vietnam) ได้จัดกลุ่มคนไทพวกไทแดงหรือมานแดง (Tay Thanh / Man Thanh) ไทม้อย (Tay Muoi) และไทหมกโจวหรือไทแดง (Tay Moc Chau / Tay Deng) ไว้ในกลุ่มไทหรือถาย (Thai)

กรณีไทแดงในเวียดนาม จึงกลายเป็นเรื่องที่นักวิชาการที่เกี่ยวข้องในเรื่องนี้ให้ความสนใจ เช่น ในประเด็นที่มาของชื่อกลุ่มไทแดง (รวมถึงกลุ่มไทดำและไทขาวด้วย) และประเด็นทางวัฒนธรรม ในประเด็นชื่อของกลุ่มไทแดงที่มีข้อสันนิษฐานว่าเรียกชื่อตามลักษณะเด่นของเครื่องแต่งกายประจำชนเผ่าต่างๆ ซึ่งก็มีทั้งผู้ที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วย จากเอกสารเก่าที่ได้ยกมาข้างต้นได้แสดงไว้ค่อนข้างชัดเจนว่าการเรียกชื่อกลุ่มว่าไทดำ ไทขาว ไทแดง นั้นมีมานานมากกว่าร้อยปีมาแล้ว และเรียกชื่อกลุ่มตามลักษณะเด่นของเครื่องแต่งกายประจำกลุ่ม เช่น เครื่องแต่งกายของกลุ่มไทดำที่มีสีดำล้วนซึ่งมีปรากฏทั้งในกลุ่มไทดำที่อยู่ในประเทศเวียดนาม ลาว และไทย กลุ่มไทขาวที่มีเครื่องแต่งกายด้วยเสื้อสีขาวและนุ่งผ้าชิ้นสีดำหรือกลุ่มไทแดงที่เครื่องแต่งกายมีสีแดงเป็นส่วนใหญ่ มีข้อน่าสังเกตประการหนึ่ง คือ การเรียกชื่อกลุ่มคนไทที่มีการแยกเป็นไทดำ ไทขาว และไทแดง นั้น มีมานานแล้วตามเอกสารดังกล่าวข้างต้น ทั้งที่ตามปกติคนไทเหล่านี้เรียกตนเองว่า "ผู้ไท" หรือ "ผู้ไต" เหมือนกันหมด แต่พวกเขาสามารถจำแนกกลุ่มของตนเองได้ว่าเหมือนหรือแตกต่างไปจากคนไทกลุ่มอื่นอย่างไร โดยมีต้องมีลักษณะเฉพาะกำกับไว้ในชื่อกลุ่มของตน ซึ่งน่าจะเป็นไปได้ว่าการเรียกชื่อกลุ่มโดยระบุลักษณะเด่นของกลุ่มไว้ในชื่อกลุ่ม นั้น น่าจะเป็นการเรียกชื่อจากคนนอกกลุ่มเพื่อช่วยให้เกิดการสื่อสารที่เข้าใจตรงกันได้ง่ายระหว่างคนในกลุ่มกับคนนอกกลุ่ม และใช้สื่อสารติดต่อกันมาจนเป็นที่ยอมรับด้วยกันทั้งสองฝ่าย ในปัจจุบันเมื่อผู้วิจัยไปสัมภาษณ์คนไทกลุ่มต่างๆ เหล่านี้ ก็บอกว่าตนเองเป็นไทดำ ไทขาว หรือไทแดง และบอกอีกว่า แต่เดิมนั้น

เรียกตนเองว่า ไต หรือ เกินไต (แปลว่าคนไต) ในประเด็นทางวัฒนธรรม นั้น มีความน่าสนใจว่ากลุ่มไทแดงในเวียดนามมีวัฒนธรรมเฉพาะกลุ่มที่แตกต่างไปจากคนไทกลุ่มอื่นหรือไม่ เพราะไทแดงในเวียดนามมีลักษณะทางวัฒนธรรมบางส่วนคล้ายคลึงกับวัฒนธรรมของคนไทกลุ่มอื่นๆ เช่น ไทขาว ไทดำ และคนเมือง ทั้งนี้เนื่องจากทั้งไทขาว ไทดำ และไทแดงต่างก็เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไท (Tai) ที่พูดภาษาในตระกูลเดียวกัน คือตระกูลภาษาไทย จึงมีวัฒนธรรมบางส่วนคล้ายคลึงกัน แต่ไทแดงในเวียดนามมีวัฒนธรรมเฉพาะหรืออัตลักษณ์ที่สามารถจำแนกตนเองได้ว่ามีความแตกต่างไปจากคนกลุ่มอื่น ไทแดงในเวียดนามพูดภาษาและมีวัฒนธรรมพื้นฐานที่เป็นลักษณะเฉพาะของกลุ่ม เช่น การประกอบพิธีกรรม ลักษณะบ้านเรือน และเครื่องแต่งกายที่มีสีแดงเป็นส่วนมาก โดยเฉพาะผ้าชิ้นของสตรีที่มีลักษณะลวดลายและเทคนิควิธีการผลิตที่แสดงถึงลักษณะร่วมทางวัฒนธรรมเช่นเดียวกับไทแดงในลาว แต่วัฒนธรรมเป็นเรื่องที่มีการเปลี่ยนแปลง หยิบยืม ผสมกลมกลืน และสร้างใหม่ ดังนั้น การระบุถึงวัฒนธรรมไทแดงจึงต้องติดตามการปรับเปลี่ยนและศึกษาอย่างลึกซึ้งครอบคลุมถึง ไทแดงที่อยู่ในพื้นที่ต่าง ๆ ด้วย ไทแดงในเวียดนามมักบอกกับคนนอกกลุ่มว่าเป็นไทขาวหรือไทดำ ซึ่งทั้งไทขาวและไทดำเคยเป็นกลุ่มที่มีอำนาจทางการเมืองและสังคมในเวียดนามเหนือมาก่อน ในขณะที่ไทแดงถูกชาวกิงเรียกว่า “ม้อย” ในฐานะเดียวกันคนเมือง ซึ่งหมายถึง “คนป่าเถื่อนและด้อยความเจริญ” มีสถานภาพทางการเมืองและสังคมต่ำกว่าคนกลุ่มอื่น ๆ เช่น ไทเมืองลาว และชาวกิง (เวียดนาม) โดยกระบวนการทางสังคมที่เป็นผลกระทบมาจากนโยบายของรัฐ สถานภาพทางการเมืองและสังคม รวมทั้งความประสงค์ของกลุ่มเอง ไทแดงจึงมีการปกปิดตนเองและมีการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์กลุ่มไปตามกลุ่มชาติพันธุ์ที่อยู่ใกล้ชิดและมีอำนาจเหนือกว่า เพื่อให้ตนเองมีสถานภาพที่สูงขึ้น^๑

ในอดีต บริเวณพื้นที่ราบระหว่างหุบเขาอันสลับซับซ้อนในเวียดนามเหนือ มีคนไทกลุ่มต่าง ๆ ตั้งถิ่นฐานอยู่ตั้งแต่สมัยโบราณนั้น ไทแดงอาศัยอยู่ตอนใต้สุด ดินแดนแถบนี้ยังเป็นถิ่นฐานของคนเมือง (Muong) ที่ใช้ภาษาเวียดนามเก่า พวกเมืองดำรงชีวิตด้วยการทำไร่-นา ตั้งบ้านเรือนเป็นชุมชนขนาดเล็กตามหุบเขาค่อยคลึงกับไทแดง การแต่งกายของสตรีก็คล้ายไทแดงมาก ซึ่งแตกต่างไปจากชาวเวียดนามที่อพยพไปตั้งถิ่นฐานแถบที่ราบใกล้ทะเล พวกเวียดนามที่อาศัยอยู่บนพื้นราบนิยมการค้าขายและรับเอาแบบแผนวัฒนธรรมจีนมาตั้งแต่สมัยโบราณ เวียดนามตกเป็นอาณานิคมของจีนมาตั้งแต่สมัยราชวงศ์ฮั่น (๒๐๖ B.C – ๒๒๐ A.D) สืบต่อมาเป็นเวลาเกือบพันปี พวกเวียดนามที่แยกไปจากพวกเมืองถือว่าตนเองได้รับเอา

^๑ ศึกษารายละเอียดในการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์กลุ่มของไทแดง ใน สุมิตร ปิติพัฒน์ “ไทแดง : การปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์กลุ่ม” วารสารธรรมศาสตร์, ปีที่ ๒๖ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๔๓) หน้า ๔๒-๕๓.

แบบอย่างทางอารยธรรมจีนที่มีความเจริญสูงกว่าพวกเมือง จึงมักเรียกกลุ่มของตนเองว่า “กิง” (Kinh) ซึ่งแปลว่า “ทอง” ส่วนพวกเมืองที่ยังอาศัยอยู่ตามหุบเขาทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ มักจะถูกเรียกว่า “โ้” (Tho) ซึ่งหมายถึงคนพื้นเมือง หรือหากจะเรียกในเชิงดูหมิ่นก็จะเรียกพวกเมืองว่า “ม้อย” ซึ่งหมายถึงคนป่าเถื่อน พวกไทแดงและชนเผ่าที่อยู่ในทางหัวและบริเวณใกล้เคียงก็มักถูกเรียกว่า “ม้อย” ไปด้วย ที่จังหวัดเหงะอ๋นในเวียดนามมีชาวไทแดงอพยพจากทางหัวเข้ามาอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก แต่แถบนี้มีคนไทอีกพวกหนึ่งตั้งถิ่นฐานอยู่ก่อนแล้ว คนไทกลุ่มนี้เรียกว่า “ไทเมือง” เป็นกลุ่มพูดภาษาตระกูลไท ซึ่งแตกต่างจากคนเมือง (Muong) ที่พูดภาษาตระกูลเวียด-เมือง (Viet-Muong)

ส่วนพวกไทดำและไทขาว เป็นกลุ่มที่มีความเป็นปึกแผ่นมากและมีอำนาจเหนือดินแดนสิบสองจุไทยอันกว้างขวาง คัมจง (Cam Trong ๑๙๘๗ : ๑๙๗-๒๑๐) อ้างว่า พวกไทดำและไทขาวเคยครอบครองเมืองถึง ๑๖ เมือง (สิบหกจุไทย) มาก่อน พวกไทดำและไทขาวจึงเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีอำนาจสูงสุดรองจากชาวเวียดนามในดินแดนภาคตะวันตกเฉียงเหนือของเวียดนาม พวกไทแดงก็ย่อมอยากมีสถานภาพทางสังคมสูงและมีอำนาจเช่นเดียวกับพวกไทดำและไทขาว เพราะไทแดงมีภาษาพูดและชนบประเพณีบางอย่างคล้ายกับไทดำและไทขาวอยู่แล้ว (สุมิตร ปิติพัฒน์ ๒๕๔๓ : อ้างแล้ว)

ถึงปัจจุบัน กรณีไทแดงในเวียดนามยังเป็นเรื่องที่หลายฝ่ายให้ความสนใจ สำหรับในรายงานฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจเบื้องต้นถึงวิถีชีวิตและการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของไทแดงที่อำเภอบาเทือก จังหวัดแทงหัว และผู้วิจัยมีความเห็นว่าข้อมูลภาคสนามย่อมเป็นเครื่องมือตรวจสอบที่ดีต่อการพิจารณาปัญหาดังกล่าว จึงได้เดินทางไปเก็บข้อมูลเบื้องต้นเมื่อวันที่ ๖ - ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๔๕ มีรายละเอียดกล่าวถึงในลำดับต่อไป

๒. การปกครองในอดีต

จังหวัดแทงหัว (Thanh Hoa) ตั้งอยู่ในภาคเหนือตอนล่างของเวียดนามเหนือ มีอาณาเขตด้านทิศเหนือติดจังหวัดเซินลา (Son La) หัวบิง (Hoa Binh) และนิงบิง (Ninh Binh) ทิศใต้ติดจังหวัดเหงะอ๋น (Nghe An) ทิศตะวันออกติดมหาสมุทรแปซิฟิก และทิศตะวันตกติดประเทศลาว ทางหัวเป็นจังหวัดที่มีอาณาเขตกว้างใหญ่มีพื้นที่ทั้งหมด ๑๑,๑๐๖ ตารางกิโลเมตร แบ่งเขตการปกครองออกเป็น ๒๗ อำเภอ มีประชากรทั้งหมด ๓,๔๗๔,๓๐๐ คน มีแม่น้ำมา (Song Ma) และแม่น้ำจู (Song Chu) ไหลผ่าน มีพื้นที่ติดทะเลเป็นระยะทางยาวมากกว่า ๑๐๐ กิโลเมตร ทางหัวจึงเป็นเมืองที่มีความสำคัญในด้านการติดต่อระหว่างประเทศ โดยเฉพาะกับประเทศลาว ปัจจุบันทางหัวถูกจัดระดับเป็นจังหวัดที่มีสภาพเศรษฐกิจ